

Klasik Metinlerde Bir Kadın Kahraman: Belkıs

İncinur ATİK GÜRBÜZ

Doç. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya,
Türkiye, iagurbuz@erbakan.edu.tr

Makale Bilgisi

ÖZET

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi: 14.06.2024

Kabul Tarihi: 18.10.2024

Yayın Tarihi: 13.12.2024

Anahtar Kelimeler:

Klasik Türk Edebiyatı,
Peygamber Kıssaları,
Hz. Süleyman,
Sebe Melikesi,
Belkıs.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan peygamber kıssaları insanlar için ibretlik anlatılardır. Bu anlatılar, herkes tarafından duyulabilmesi, okunabilmesi ve anlaşılabilmesi amacıyla yazılı ve sözlü edebî ürünlere konu olmuşlardır. Kimi zaman kıssanın tamamı bir edebî ürüne konu olurken kimi zaman da çeşitli edebî metinlerde kıssanın bir bölümüne veya karakter(ler)e doğrudan ya da dolaylı olarak gönderme yapılmaktadır. Söz konusu kıssalar/şahsiyetler zamanla klasik şiirin mecazlar dünyasının bir parçası hâline gelerek somut düzlemdeki çeşitli unsurların benzetileni olarak kullanılmışlardır. Bu anlatılara örnek olabilecek en zengin kıssalar, Hz. Süleyman ile ilgili olanlardır. Hz. Süleyman'ın hayatına ve peygamberliğine ait pek çok ayrıntı edebî eserlerde yer almıştır. Bunlar içerisinde "Belkıs" ile ilgili olanlar oldukça dikkat çekicidir. *Kur'an-ı Kerim*'de ismi verilmemekle birlikte ondan Sebe melikesi olarak bahsedilmektedir. Kaynaklarda Belkıs'ın ismi, kimliği, nesebi ve hayatı hakkında da fazla bir bilgi yer almamaktadır. Belkıs ile ilgili bilinenler, Hz. Süleyman ile anlatılarda yer alanlardan ibarettir. Mevcut bilgilere göre Belkıs, Arap yarımadasının güneyinde, günümüzdeki Yemen topraklarında uzun müddet hüküm sürmüş olan Sebe Krallığı'nda Hz. Süleyman ile aynı dönemde yaşamış ve devleti yönetmiş bir şahsiyettir. Batı dünyasında resimlere, filmlere, romanlara konu olan Hz. Süleyman ile Belkıs'ın ilişkisi, Doğu dünyasında da çeşitli edebî eserlerde farklı şekillerde işlenmiştir. Belkıs'ın nesebi, hükümdarlığı, akıllı ve ileri görüşlü olması, güzelliği, zenginliği, görkemli sarayı, muhteşem tahtı, hüdhüdün haber getirmesi, Hz. Süleyman'ın kendisine mektup yazması, onun Hz. Süleyman'a elçi göndermesi, Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkması, tahtının Hz. Süleyman'ın huzuruna getirilmesi, Hz. Süleyman'ın sarayına girerken sudan geçtiğini zannederek eteklerini toplaması, Hz. Süleyman'ın peygamberliğini kabul ederek iman etmesi ve onunla evlenmesi edebî eserlere yansıyan konular arasında yer almaktadır.

A Female Heroine in Classical Texts: Belkıs

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 14.06.2024

Accepted: 18.10.2024

Published: 13.12.2024

Keywords:

Classical Turkish Literature,
Prophet Stories,
Prophet Solomon,
Queen of Sheba,
Belkıs.

The stories of prophets found in the Holy Qur'an serve as instructive narratives for people. These stories have been featured in both written and oral literary works to be heard, read, and understood by a broad audience. Sometimes the entire story becomes the subject of a literary work, and sometimes a part of the story or character(s) are referred to directly or indirectly in various literary texts. Over time, these stories and characters have become part of the metaphorical world of classical poetry, used as analogies for various concrete elements. The richest examples of these narratives is the story related to Prophet Solomon (Hz. Süleyman). Many details about Solomon's life and prophethood are found in literary works, with those involving the Queen of Sheba (Belkıs) being particularly noteworthy. Although her name is not mentioned in the Holy Qur'an, she is referred to as the Queen of Sheba. There is limited information about Belkıs' name, identity, lineage, and life in the sources; what is known about her is primarily from the narratives involving Solomon. According to existing information, Belkıs was a ruler in the Kingdom of Sheba, which existed in the southern Arabian Peninsula, present-day Yemen, and she lived during the same period as Solomon. The relationship between Solomon and Belkıs has been depicted in various ways in different literary works in both the Western and Eastern worlds, featured in paintings, films, and novels in the West, and in a range of literary genres in the East. Topics related to Belkıs that have been reflected in literary works include her lineage, reign, intelligence, foresight, beauty, wealth, magnificent palace, splendid throne, the hoopoe bringing news, Solomon writing her a letter, her sending an envoy to Solomon, her visit to Solomon's court, her throne being brought to Solomon, her lifting her skirts thinking she was crossing water when entering Solomon's palace, her acceptance of Solomon's prophethood, her conversion to faith, and her marriage to Solomon.

To cite this article: Atik Gürbüz, İ. (2024). Klasik Metinlerde Bir Kadın Kahraman: Belkıs. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 8(2), 230-247. <http://dx.doi.org/10.51117/metder.2024.72>

*Corresponding Author: İncinur Atik Gürbüz, iagurbuz@erbakan.edu.tr

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0)

Giriş

Edebî eserler konularını, içinde meydana geldikleri toplumun ortak malzemesi olan kültür, inanış, âdet, gelenek, göreneklerden ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkmış olan üretimler içinden seçerler¹. Dilin, bir kültürün dünya görüşünü ifade eden araç olması (Güven, 2019, s. 18) gerçeğinin yansıması olarak malzemesi dil olan edebî eserler; toplumu oluşturan bireylerin yaşantılarını, inançlarını, beğenilerini, sevinçlerini, üzüntülerini, toplumun muhayyilesinde yer etmiş kişileri ve olayları konu alır. Bu çerçevede kutsal metinlerde yer alan anlatılar, bu anlatıların merkezinde yer alan peygamberler ve bunlarla ilişkili kişiler de edebî eserlere konu olabilmektedir. Edebî eserlerde en çok işlenen *Kur'ân-ı Kerîm* kaynaklı peygamber kıssalarından biri de Hz. Süleyman'a ait anlatılardır. Söz konusu anlatılarda Hz. Süleyman'ın peygamberliği ve hükümdarlığı ile ilgili pek çok ayrıntı ile birlikte onun Belkıs ile olan ilişkisine de değinilmiştir.

Tarihî bir kişilik olan Belkıs'ın varlığı, kutsal metinlerde yer alan Hz. Süleyman'a ilişkin anlatılar sayesinde günümüze kadar gelebilmiştir. Hz. Süleyman ile Belkıs'ın kıssası bazı eserlerde baştan sona bir bütün olarak anlatılırken bazı eserlerde ise bir kahramana ya da anlatının sadece bir kısmına atıf yapılmıştır. Kutsal metinlerde ismi anılmaksızın Sebe melikesi olarak geçen Belkıs'ın Hz. Süleyman ile ilişkisi hüdhüd aracılığıyla başlamıştır. Edebî eserlerde hüdhüdün anlatımı üzerinden Belkıs'ın gücüne ve güzelliğine, ülkesinin ve sarayının ihtişamına ilişkin ayrıntılı tasvirler yapılmıştır. Anlatıya ilişkin çeşitli hususlar edebî eserlerin anlam ve hayal dünyası içerisinde kendine yer bulmuştur. Bu çerçevede söz konusu unsurlar; aşk, sevgili, âşık, tasavvuf, şairlik kudretine övgü, sosyal ve siyasal ilişkilerin anlatımı gibi geniş bir yelpazede kullanım alanı bulmuştur². Bu çalışmada Belkıs ve onunla ilişkili hususların edebî metinlerdeki kullanımına odaklanılarak, bunların klasik şiirin teşbihler dünyası içerisinde yer alış biçimi araştırılacaktır.

Tarihî Bir Şahsiyet Olarak Belkıs: Sebe Krallığı ve Kraliçesi

Belkıs, kutsal kitaplarda Hz. Süleyman [MÖ 965-931 (Mark, 2018, Mart 26); MÖ 972-932 (Yiğit, 2009, s. 242)] ile olan münasebeti dolayısıyla ismi verilmeksizin “Sebe melikesi” olarak zikredilmiştir. Kraliçeden Hz. Süleyman'ı ziyaret etmesi sebebiyle ilk olarak *Ahd-i Atik*'te (I Krallar 10/1-13 ve II Tarihler 9/1-12), daha sonra *Ester (Tanah)* kitabının Arami dilinde çevirisi olan *Targum Şeni*'de, ardından *Kur'ân-ı Kerîm*'de (Neml, 27/20-44) ve son olarak da *Kebrâ Negast*³ (*Kralların Görkemi*) olarak bilinen Etiyopya dinî metninin yer aldığı kitapta bahsedilir. Bu dinî metinler dışında Kraliçe Belkıs'ın varlığını destekleyen herhangi bir arkeolojik veri, bir heykel ya da kitabe bulunmamaktadır (Mark, 2018, Mart 26; Yüçetürk, 1992, s. 420). Mevcut durumda tarihî kaynaklara girmemiş olan bu kraliçe ve onunla ilgili anlatılar, Hz. Süleyman ile olan ilişkisi dolayısıyla günümüze kadar gelmiştir. Bu sebeple de hakkında bilinenler, kutsal metinlerdeki Hz. Süleyman anlatılarında yer alan sınırlı bilgilerden ibarettir.

Kutsal metinlerde Belkıs'tan Sebe melikesi olarak bahsedilmektedir. Ancak kraliçenin hükümdarı olduğu devletin adı, hüküm sürdüğü coğrafya, hükümdarlık süresi ve tarihleri gibi hususlarda belirsizlikler mevcuttur. *Kur'ân-ı Kerîm*'de ve Sebe kitabelerinde bir toplumun adı olarak

¹ Edebî eserlere yansıyan bu durumu Kahraman (2017, s. 140), dil açısından şu şekilde izah etmektedir: “Milletlerin hayatında siyasi, sosyal, dinî ve toplumsal yaşamdaki değişimlerin tamamının izlerini dilde bulmak mümkündür.”

² Bu kullanımların tam olarak anlaşılabilmesi için edebiyatı besleyen çeşitli verimleri bilmek gerekir. Nitekim edebiyat başka bilimleri beslediği gibi kendisi de başka bilimlerle beslenir. Teoloji, siyaset bilimi, iktisat, sosyoloji, tarih, antropoloji, etnoloji gibi disiplinler edebiyat çalışmalarına yardımcı olur. Yine felsefe, göstergebilim, psikoloji gibi disiplinler ona doğrudan boyut katarak edebiyat araştırmalarına ivme kazandırır. İstatistiği, arkeolojiyi, sanat tarihini kısaca pek çok bilgi alanını buna eklemek mümkündür (Turna, 2020, s. 3).

³ Kebrâ Nagast'taki Saba Krallığı hikâyesi, kutsal metinlerden farklı olarak Arabistan'da değil de Etiyopya'da geçmektedir (Mark, 2018, Mart 26).

geçen Sebe (Seba, Saba) (Yiğit, 2009, s. 242), başka kaynaklarda bir devletin adı olarak kullanılmaktadır. Adını, devletin kurucusu olarak bilinen Sebe b. Yeşcüb b. Ya'rub b. Kahtân'dan aldığı rivayet edilmektedir (Yiğit, 2009, s. 241-242). Yaygın kabule göre Sebe Krallığı, MÖ 8. yüzyıl ile komşu Himyar Krallığı tarafından fethedildiği MS 275 yılları arası dönemde Güney Arabistan'da (günümüzde Yemen) hüküm süren gelişmiş bir krallık idi (Farklı rivayetler için bk. Mark, 2018, Mart 26). *İslâm Ansiklopedisi*'nde -kesin olarak bilinmediği ve konuyla ilgili farklı iddialar bulunduğu kaydı düşülerek- kuruluş tarihi MÖ X. yüzyıldan önceye dayandırılabilir olan devletin 115 yılına kadar varlığını sürdürdüğü kaydedilmiştir. Sebe Devleti'nden ilk olarak VIII. yüzyıl ortalarına tarihlenen Asur kitabelerinde vergi ödemelerine ilişkin kayıtlarda bahsedilmiştir. Daha sonra Yunanlı Theophrastos'un (ö. MÖ 288), Eratosthenes'in (ö. MÖ 196) ve Antik Çağ coğrafyacısı Strabon'un eserlerinde Sebe ülkesi ve Sebeliler hakkında bilgiler verilmiştir. Ülkenin başkenti başlangıçta Sirvâh iken daha sonra Maryaba (Me'rib, Mağrib) olmuştur (Yiğit, 2009, s. 241). Arap yarımadasının güneyinde, günümüzdeki Yemen topraklarında hüküm sürdüğü kabul edilen ve dünyadaki ilk barajı inşa etmiş olan Sebe Krallığı, tarımın geliştiği ve ticaret yolları üzerinde bulunan zengin bir ülkedir. *Tevrat*'ta (Ahd-i Atik, Eski Ahit) Sebe, Suriye ve Mısır'a güzel kokulu bitkiler satan, bilhassa günlük temin eden ve buralara altın ve kıymetli taşlar ihraç eden bir toplum olarak gösterilmektedir (Mezmurlar, 72/15; Hezekiel, 27/22-23, 38/13; Eremya, 6/20; Eyub, 6/19). *Kur'ân-ı Kerîm*'de de detay verilmeksizin Sebe halkının zenginliğine vurgu yapılarak (Sebe 34/15-21) Sebelilerin Allah'ın verdiği nimetlere rağmen ona kulluktan yüz çevirdiği ve bu sebeple büyük bir sel felaketiyle (barajın yıkılması sonucu gerçekleşen Arim seli) cezalandırıldığı bildirilmektedir (Yiğit, 2009. Farklı rivayetler için bk. Mark, 2018, Mart 26).

Sebe Krallığı, güney Arabistan ile Akdeniz, Gazze Limanı arasında işleyen Tütsü/Baharat Yolları üzerinde yapılan ticari faaliyetlerle zenginleşen varlıklı bir krallık olarak biliniyordu. Sebe Kraliçesi Belkıs hikâyesi de dâhil olmak üzere kutsal kitaplar *Tevrat* (Eyüp 1:13-15; İsaiah 45:14 ve Joel/Yoel 3:4-8), *İncil* ve *Kur'ân-ı Kerîm*'de yer alan referansların çoğunda, Krallığın zenginliğine ve ticari faaliyetlerde elde etmiş olduğu başarısına gönderme yapılır (Mark, 2018, Mart 26).

Eski coğrafyacılar Sebeliler'in kalabalık bir toplum olduklarını, verimli topraklara sahip olduklarını, güzel kokulu bitkiler yetiştirdiklerini, ticarete ve ziraatta ilerlediklerini zikrederler. Mevsimlik rüzgârları iyi bilen Sebe ticaret filosu Hindistan'la ticareti tekeline almıştı. Hindistan, Çin, Somali ve Sumatra'dan getirilen mallar Uman sahilinde boşaltılıp Sebe kervanları tarafından Kızıldeniz'e, oradan Mısır, Suriye ve Filistin'e taşınırdı. Mısır piramitlerinin buhur ihtiyacı buradan karşılanırdı. *Kur'ân-ı Kerîm*'de işaret edildiği gibi Sebe toplumu son derece gelişmişti (Yiğit, 2009, s. 243).

Şemseddin Sivasî, *Süleymâniyye*'de Belkıs'la ve onun etrafında cereyan eden olaylarla ilgili ayrıntılı anlatımlara yer verir⁴. Metne göre hüdhüd, gittiği şehrin adının Sebe (metinde Sebâ) olduğu bilgisini verir ve bu şehrin büyük bir şehir olduğunu, içinde sıra dışı, şaşırtıcı (acîb) binalar bulunduğunu söyler. Havası her mevsimde ılıman (mutedil) olan şehirde bit, pire, sivrisinek bulunmadığını, dışarıdan gelenlerinse tamamının şehre girince öldüklerini haber verir. Şehirdeki bütün bahçelerde takların ve kemerlerin bulunduğunu, meyve ağaçlarının Cennet'teki Tûbâ ağacı gibi yüce

⁴ Şemseddin Sivasî *Süleymâniyye*'nin bazı beyitlerinde kıssada geçen şahısları, varlıkları, yerleri, nesnelere ve mefhumları temsili olarak tasavvufî açıdan yorumlamıştır. Bu yorumlara göre Allah'tan gelen insan ruhu Hz. Süleyman'ı, beden onun tahtını, nefes ise o tahti havada taşıyan yeli sembolize eder. Ebedî olmayan vücut binası yel üzerine kurulmuş bir ev gibidir. Bir gün Süleyman, hükümdarlığın sembolü olan tahttan indiği gibi beden tahtından da inecektir. Hz. Süleyman'ın her şeye hükmetmesini sağlayan yüzüğü müellife göre imandır. Şeytan her an o iman yüzüğünü çalmaya çalışmaktadır. İnsan onu çaldırmamak için uyanık olmalı, daima tetikte durmalıdır. Bu temsiller dünyasında hüdhüd aklı, Yemen cisim ülkesini, Belkıs da nefsi remzeder. Akıl (hüdhüd) en önemli vazifelerinden birisi de nefsin (Belkıs) ahlaka ve insan tabiatına aykırı kötü niyetlerini ve işlerini ruha (Süleyman) haber vermektir (Akkaya, 2015, s. 29).

olduğunu aktarır. Şehrin güzelliğini dünyanın en iyi vasfedici sanatçısının (V/vassâf) bile hakkıyla vasfedemeyeceğini belirtir (Akkaya, 2015, s. 130).

Nazîm de aşağıdaki beytinde Sebe/Sebâ ülkesinin bahçelerinin güzelliğine gönderme yapmıştır. Sözünü bir bağa teşbih eden şair, Sebe şehrinin yeşil alanları ile söz bağının güzelliği arasında ilgi kurmuş, konuşmasını da hüdhüde benzetmiştir. Belkıs'ın, şairin hüdhüde benzeyen şairlik kudretini söz bağında görse Sebe şehrinin benzersiz bahçelerinin ona zindan olacağı söylemektedir:

Hüdhüd-i nutkumu bâğ-ı sühânımda görse

Ola zindan dil-i Belkıs'a çemenzâr-ı Sebâ

[Nazîm (Pala, 2002, s. 426)]

Sebe Melikesi Belkıs

Sebe ülkesi ile ilgili belirsizlikler, kaynaklarda kraliçesi olarak zikredilen Belkıs için de geçerlidir. Öyle ki varlığının kesin kanıtı durumundaki kutsal metinlerde adı dahi kayıtlı değildir. Kraliçenin kutsal metinlerde adı geçmezken Arap kaynaklarında ismi Yelkame bint el-Yeşrah b. Hâris veya Belkıs bint el-Hedahid b. Şurahbil olarak zikredilir (Yüçetürk, 1992, s. 420). *Taberî Tarihi*'ne göre Belkıs'ın adı Belmeke'dir ve şeceresi hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlere göre Belmeke'nin babası İli Yaşrah, İl/İli Şereh ya da Zi Şereh'tir. Zi Şereh ise Zi Ceden bin İli Şereh bin Haris bin Kays bin Sayfî bin Seba bin Yecub bin Ya'rub bin Kahtân'ın oğludur (Taberî, 1991, C. 2, s. 704-705). *Kebrâ Negast*'ta ise Etiyopya hükümdarı Mâkedâ olarak geçer. Mevcut bilgilere göre Belkıs, Arap yarımadasının güneyinde, günümüzdeki Yemen topraklarında uzun müddet hüküm sürmüş olan Sebe Krallığında, Hz. Süleyman ile aynı dönemde yaşamış ve devleti yönetmiş bir şahsiyettir. Varlığı, kutsal metinler olan *Tevrat*, *İncil* ve *Kur'ân-ı Kerîm*'de yer alan Hz. Süleyman anlatıları sayesinde günümüze kadar gelebilmiştir. Edebî eserlere de güzelliği, zerâfeti ve akıllı olması ile yansımıştır:

Nâmı Belkıs sûreti gâyet latîf

Aklı kâmil cümle evzâ'ı zarîf

[*Süleymâniyye* (Akkaya, 2015, s. 131)]

Kaynaklarda Belkıs'ın ailesi hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte bazı efsanevi anlatılar mevcuttur. *Ahd-i Atîk*'in *Ester (Tanah)* kitabının Arami dilinde çevirisi olan *Targum Şeni*'de⁵ ise Belkıs'ın annesinin peri, babasının cin olduğu ve kendisinin de bacaklarının kıllı olduğu kayıtlıdır (Yüçetürk, 1992, s. 421). 14. yüzyıla ait *Kıyas-ı Enbiyâ*'da Allah'ın ateşten yarattığı Mârice ve Marice'nin birleşmesinden cânın, cânandan da cânın doğduğu ve Belkıs'ın da cân kızlarından olan Ruhâ b. Selâ'il'in kızıyla İblis'in birleşmesinden dünyaya geldiği kayıtlıdır (Cemiloğlu, 1994, s. 124-125). *Süleymâniyye*'de Şemseddin Sivasî'nin tefsirlere dayandırarak verdiği bilgiye göre Belkıs'ın annesi cin, babası ise insandır. Fil kadar güçlü ve büyük bir hükümdar olan Şerhîl evlenmek ister fakat insanlar arasında beğendiği bir kız bulamaz. Kendisine dünya üzerindeki bütün şahların kızlarını gösterirlerse de o hiçbirini beğenmez. O zamanlarda insanlar ve cinler birbirleriyle görüşüp konuşabildikleri için cinler arasından Reyhâna isimli güzel bir kız bulurlar. Şerhîl ile Reyhâna evlenirler ve Belkıs bu evlilikten doğar:

Hem dahı aslın sorarsan ey Nebî

Mâderi cinnî imiş insî ebi

⁵ İslamiyet'in çıkışından sonra yazıldığı kabul edilen bu kitaptaki hikâyenin İslami rivayetlerle benzerlik göstermesi onlardan etkilenmiş olduğu şeklinde yorumlanmaktadır (Yüçetürk, 1992, s. 421).

Hem atasının adı Şerhîl idi
Kuvvet-i cismîde sanki fil idi
...
Nâmı Reyhâna velî ra'nâ idi
Diyessin kim cin değildi cân idi
...
Bir gece dokundu tîri bâ-hedef
Katre-i nîsâna câ oldu sadef

[*Süleymâniyye* (Akkaya 2015, s. 131-132)]

Rabgûzî de *Kıyasü'l-Enbiyâ*'sında (y. 710/1310) ismini vermediği bir hikâyeye dayandırarak Belkıs'ın babasının Eçmer isimli bir hükümdar, annesinin ise bir peri kızı olduğunu kaydetmiştir. Eçmer ava çıktığı bir gün, siyah ve beyaz renkli iki yılanın kavga ettiğini görür. Tam siyah yılanın beyaz yılanı öldüreceği sırada Eçmer'in emriyle askerler siyah yılanı öldürüp beyaz yılanı kurtarırlar. Ertesi gün Eçmer'in yanına bir genç gelerek kendisinin dün kurtardığı beyaz yılan olduğunu, siyah yılanınsa bir dev olduğunu anlatır. Kendisini devin elinden kurtaran hükümdara yaptığı iyiliğin karşılığı vermek istediğini söyleyerek üç seçenek sunar. Eçmer bunlardan gencin kız kardeşiyle evlenme seçeneğini tercih eder ve yapacağı hiçbir şeye karışmayıp sebebini sormaması şartıyla peri kızıyla evlenir. Bu evlilikten bir oğlan ve bir kız çocuğu dünyaya gelir. Annesi on gün beslediği oğlunu ateşte yakar, kızını ise çağırdığı bir köpeğe verir. Eçmer yıllar sonra artık dayanamayıp aklının almadığı bu hâllerin sebeplerini sorunca peri kızı, perilerin oğullarını ateşin, kızlarını ise köpeklerin terbiye edip yetiştirdiğini söyler. Sonrasında çağırdığı köpek, yıllar önce dişleri arasına alıp götürdüğü kızı ailesine geri getirir, fakat oğlanın kaybolduğu bilgisini verir. Peri kızı kaybolan oğlunu aramak üzere gözden kaybolur. Karısının kaybına üzülen Eçmer, gönlünü Belkıs adını koyduğu güzel yüzlü kızıyla teskin eder (Çelebi Çam, 2018, s. 152-153).

Belkıs doğunca sanki uğurlu Zühre (Venüs) doğmuş gibi olur. Güzelliği günden güne artar, on dört yaşına geldiğinde güzelliği zevk ehline ayna olur. Nice şahlar, elçiler gönderip kendisine talip olurlar fakat hepsi reddedilirler:

Çün vücûda geldi Belkîs ba'd-ez-ân
Sanki Zühre tâli' oldu ol zamân

Bu idi çünkü o meh buldu kemâl
Gün-be-gün efzûn idi hüsn-i cemâl

Sâl çâr-deh erdi hüsnî ayına
Oldu zevk ehline hüsnü âyîne

Nice şehirler ana gönderdi resûl
Dilediler olmadı biri kabûl

Kimseye vermez rızâ açmaz dehân
Açmadı ol kuflu miftâh-ı şehân

Umarım ki ol ola mısbâh-ı şâh
Aça anın kuflını miftâh-ı şâh

[*Süleymâniyye* (Akkaya 2015, s. 133)]

Ömrünün sonuna kadar kızına çok iyi bakan Eçmer ya da Şerhîl/Şerâhîl, tahtını Belkıs'a

birakarak bu hayattan göçüp gider. Ancak oldukça büyük bir memleket olan ülkenin güneşe tapan halkının bir kısmı şehzadedir diyerek onun hükümlerini kabul ederken, bir kısmı ise kadın olduğu için reddederler. Rabgûzi'nin *Kıyasu'l-Enbiyâ*'sına göre anası babası olmayan bir kızı padişah yapmayı diyenler birleşerek Belkis'in hükümdarlığını tanımazlar ve başka birini tahta geçirirler. Belkis ise durumu kabul eder gibi görünür ve yeni hükümdara bir adam yollayarak "Anasız, babasız, kardeşsiz kaldım, hâlimden haberiniz yok mu? Gönlüm sizi arzular." şeklinde bir mesaj iletir. *Süleymâniyye*'ye göre ise ülke ikiye bölünür ve bir kısmını Belkis, diğer kısmını ise başka bir hükümdar yönetir. Bu iki ülke arasında başlangıçta bazı anlaşmazlıklar çıksa da ileri gelenlerin gayretleriyle barış sağlanır. Ancak bir süre sonra kötü asıllı olup yöneticilik hasletlerine sahip olmayan diğer hükümdar halkına zulmetmeye başlar. Zulüm altındaki halk gelip Belkis'tan yardım ister. Belkis zora başvurmanın fitneye sebep olacağını düşünüp hileye başvurur ve bir mektup göndererek onunla evlenmeye razı olduğunu, tez zamanda gelip kendisini halkın ileri gelenlerinden istemesini söyler. Bu noktada kaynaklardaki rivayetler aynileşerek padişahın bu sözleri duyunca sevincinden deliye döndüğünü bildirir. Akli başına gelince Belkis'a bir mektup yazarak sevincini beyan eder. Toy kurulum, ziyafetler verilir, eğlenceler düzenlenir, altın gümüş saçılır, iki gün düğün edilir. Belkis düğün gecesi sarhoş ettiği padişahı başını keserek öldürür. Ertesi gün durumu öğrenen halk, Belkis'ı tahta geçirir ve yeni hükümdara tebriklerini sunar. Belkis'in yönetiminde bütün Yemen toprakları emniyete kavuşur ve huzurla dolar. (Çelebi Çam, 2018, s. 152-154; Akkaya, 2015, s. 133-141).

Belkis'in Hz. Süleyman'la Tanışması

Kutsal kitaplarda Belkis ile Hz. Süleyman'ın tanışması bazı bakımlardan farklı anlatılmıştır. Şöyle ki *Ahd-i Atik*'e göre (Krallar I, 10/1, 10, 13) Sebe kraliçesi olan Belkis, Kral Süleyman'ın bilgeliğini ve krallığının görkemini duyar ve durumu bizzat görüp gerçek peygamber olup olmadığını anlamak amacıyla onu test etmek ister. Bu amaçla büyük bir kabileyle birlikte Kudüs'e gider, Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkar ve ona 120 talent altın (yaklaşık 3.600.000 \$ değerinde) ile değerli taşlar verir, daha önce hiç görülmemiş miktarda baharat hediye eder. Bilgeliği sayesinde ağaçların, hayvanların ve kuşların dilini anlayan Kral Süleyman (Krallar I, 4:33), krallık topraklarındaki bütün hayvanları bir ziyafete davet eder. Süleyman'ın Saba kraliçesi kadar büyük bir hükümdar olmadığını düşünen hüdhüd kuşu (ibibik, çulluk) davete icabet etmez. Kral Süleyman daha sonra Saba kraliçesi Belkis'ı kendisine saygı göstermek ve çulluk kuşunun yanıldığını kanıtlamak üzere sarayına davet eder. Kraliçeyi etkilemek için emrindeki ruhlardan birinden kraliçenin tahtını getirmesini ister. Belkis saraya girdiğinde su gibi berrak olan bir cam zemin üzerinde yürürken Süleyman'ın zenginliğinden ve gücünden etkilenir. Sonrasında zor bilmeceler sorarak Süleyman'ın bilgeliğini test eder. Belkis, sorduğu her soruya isabetli cevaplar veren Hz. Süleyman'ın peygamberliğini kabul ederek tevhit dinine girer ve ülkesine geri döner (Yücetürk, 1992, s. 420; Mark, 2018, Mart 26).

Etiyopya *Kebra Negast* (Kralların Zaferi) dinî metinlerinde yer alan bir efsanede ise Belkis'in Kral Süleyman'la evlendiği ve bu evlilikten Ahit Sandığı'nı Kudüs'ten Etiyopya'ya nakledecek ve Etiyopya kralları hanedanının kurucusu olacak bir oğlan çocuğu (I. Menelik) dünyaya geldiği belirtilmektedir (Yücetürk, 1992, s. 421; Mark, 2018, Mart 26).

Kur'an-ı Kerim'de ise *Tevrat*'taki anlatıdan farklı olarak Belkis kendi isteğiyle gitmemiş, hüdhüdün tesadüfen görüp haber vermesiyle Hz. Süleyman tarafından hak dine davet edilmesi üzerine huzuruna varmıştır. Bir diğer farklılık ise Belkis'in huzura çıkma amacıdır. *Tevrat*'ta Belkis'in amacı Kral Süleyman'ın büyüklüğünü kendi gözleriyle görüp bilgeliğini test etmekken *Kur'an-ı Kerim*'de Hz. Süleyman'ın ordusuyla gelip ülkesini harap etmesini engellemeyi amaçlar.

Kur'an-ı Kerim'de bu konuda verilen bilgileri şöyle özetlemek mümkündür: Bir sefer esnasında ordularıyla birlikte karınca vadisine gelen Hz. Süleyman, kuşları gözden geçirir ve hüdhüdün orada olmadığını fark eder. Sebebini sorarak eğer mazereti varsa bunu ispat etmesini, yoksa canını

yakacağını veya kafasını koparacağını belirtir. Çok geçmeden hüdhüd gelip Hz. Süleyman'a onun bilmediği Sebe ülkesinden haber getirdiğini, bu ülkeyi bir kadının yönettiğini söyler ve onların dinî inançları hakkında bilgi verir. Bunun üzerine Hz. Süleyman hüdhüde bir mektup vererek Sebe'ye götürmesini ve oradaki yöneticilerin nasıl bir karar alacaklarını öğrenmesini ister. Mektubu okuyan Sebe melikesi, ileri gelen adamlarıyla istişare ettikten sonra Hz. Süleyman'a bazı hediyeler göndermeye karar verir (Neml 27/16-35).

Belkıs'ın kıssası hüdhüdün ortadan kaybolup Yemen topraklarına gitmesiyle başlar. Şemseddin Sivasî'nin *Süleymâniyye* (y. 1556) adlı mesnevisinde ve *İslâm Ansiklopedisi*'nde (Harman& Kurnaz, 1998, s. 461) Hz. Süleyman'ın hüdhüdünün adı Ya'fûr olarak kaydedilmiştir [*Bu varan hüdhüd adı Ya'fûr idi* (Akkaya, 2015, s. 116)]. *Kur'ân-ı Kerîm*'de detay verilmeksizin Hz. Süleyman'ın hüdhüdü yerinde göremeyince öfkeleniği bilgisi verilmektedir⁶. Başka İslami kaynaklarda olaya ilişkin çeşitli detaylar ve Süleyman Peygamber'in hüdhüdün yokluğunu fark etmesine ilişkin üç farklı gerekçe yer alır. Rivayete göre Hz. Süleyman Beytülmakdis'in yapımını tamamladıktan sonra insan, cin, şeytan, kuş ve vahşi hayvanlardan bir ordu toplayarak önce Mescid-i Haram'a, oradan da Yemen'e gitmek üzere yola çıkar. Karınca Vadisi'nden ayrıldıktan sonra tahtını taşıyan rüzgâr sayesinde San'a'ya ulaşır. Burada abdest almak ister. Ancak toprağın altındaki suyu görebilme yeteneği (Harman & Kurnaz, 1998, s. 461) sebebiyle su bulmakla görevli olan hüdhüd ortalıkta yoktur (Akkaya, 2015, s. 113-114).

Başka bir rivayete göreyse Hz. Süleyman'ın hüdhüdü aramasının nedeni suya ihtiyaç duyması değil, kuşlardan oluşan gölgelikteki boşluktur. Zira kuşlar Hz. Süleyman'ın tahtı veya ordusunun tamamı üzerinde bir gölgelik oluşturmaktadır. San'a'daki mola sırasında üzerine güneş ışığı düşünce kuşları kontrol eden Hz. Süleyman, yerinde bulunmadığını fark ettiği hüdhüdün nerede olduğunu sorar. Geçerli bir mazereti bulunmaması hâlinde hüdhüdü cezalandıracağını hatta onun kafasını koparacağını söyler (Akkaya, 2015, s. 114-115).

Bu sırada hüdhüd Sebe ülkesindedir. Şemseddin Sivasî'nin *Süleymâniyye*'sinde hüdhüdün Sebe ülkesini bulması süreci detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Aynı detaylara yer veren Taberî bu rivayetlerin kaynağı olarak İbn Abbas'ı gösterir (Taberî, 1991, C. 2, s. 706). Buna göre hüdhüd, Süleyman Peygamber'in dinlendiğini görünce gökyüzünde biraz dolaşmak ister. Bir süre havaya yükselip yeryüzüne bakınca güller ve reyhanlarla dolu, içinde akarsuların aktığı yemyeşil, geniş bir bahçe görür. Hüdhüd ezkaza bu bahçeye meyl ederek kanatlarını yumup aşağıya süzülür ve yere iner (Akkaya, 2015, s. 115-116).

Hüdhüd (Ya'fûr) yere indiğinde başka bir hüdhüd ile karşılaşır. Belkıs'ın şehrinde yaşayan bu hüdhüdün adı *Sülemâniyye*'de Anfîr, *İslâm Ansiklopedisi*'nde ise Ufayr olarak kaydedilmiştir (Harman& Kurnaz, 1998, s. 461). Her iki hüdhüd birbirlerine kendi şahırlarından bahsederler. Ya'fûr, Hz. Süleyman'dan bahsettikten sonra Anfîr'e şahının kim olduğunu sorar. Anfîr, kendisinin bu şehrin bir kuşu olduğunu ve Belkıs'ın gölgesinde/yönetiminde yaşadığı için mutlu olduğunu söyler ve Belkıs hakkında bilgi verir. Buna göre Belkıs yetenekli bir hükümdardır; öyle ki dünyada onun gibi bir hükümdar yoktur. O bütün hükümdarlardan daha üstündür, denizlerde ve karalarda ondan daha adaletli kimse yoktur, bütün Yemen onun kontrolü altındadır, her biri yüz bin askere komuta eden on iki bin beyi vardır. *Süleymâniyye*'deki askerlerin ve komutanların çokluğuna ilişkin bu bilgi Rabguzî'nin aktardıklarıyla uyumludur. Rabguzî'nin *Kıssasul-Enbiyâ*'sında (Çelebi Çam 2018, s. 155) Hüdhüd'ün verdiği bilgiye göre Belkıs'ın hükümdarlığı öylesine büyüktür ki kendisine dört yüz padişah tabidir ve ordusunda da her biri on iki bin askere komuta eden on bin başkomutan bulunmaktadır (Akkaya, 2015,

⁶ “(Süleyman) kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplara mı karıştı? Ya bana (mazeretini gösteren) apaçık bir delil getirecek ya da onun canını iyice yakacağım yahut onu boğazlayacağım!”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/20-21.

s. 116-117).

Daha sonra Anfır, Belkıs'ın sarayını göstermek ister ama Ya'fûr izinsiz geldiğini söyleyerek gitmesi gerektiğini belirtir. Ancak Anfır, gördüklerini anlatınca Hz. Süleyman'ın hoşuna gidebileceğini, böylece izinsiz ayrıldığı için kendisine kızmayacağını söyler. Ya'fûr, Anfır'in bu sözlerini beğenir ve birlikte Belkıs'ın sarayını görmeye giderler (Akkaya, 2015, s. 118-119).

Belkıs'ın sarayını da gördükten sora Ya'fûr, kendisiyle birlikte Hz. Süleyman'ın yanına gelmesi için Anfır'i davet eder. İki hüdhüd birlikte yola çıkarlar. Yolda Hz. Süleyman'ın kuşlara kumandan olarak tayin ettiği kartalın hışımla geldiğini görürler. Kartal, Hz. Süleyman'ın kendisini arayıp bulamadığını ve hiddetlendiğini haber verir. Hüdhüd yeminler edip yalvararak kartaldan kendisini affetmesini ister. Hep birlikte endişeyle San'a'ya doğru yola çıkarlar. İkinci vakti ordugâha gelirler. Kendilerini karşılayan kuşların kimisi Hz. Süleyman'ın hüdhüdün başını keseceğini, kimisi tüylerini yolup onu güneşte bekleteceğini, kimisi de “nâ-cinslerle” hapsedeceğini söyleyerek hüdhüdün korkusuna korku katar. Hüdhüd üzüntüyle kaderini kabullenmiş hâlde cezalar hakkında düşüncelere dalar. Bir süre sonra çağrılınca kanadını sürüyerek Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkar ve kendisini affetmesi için Hz. Süleyman'a dil döker, yalvarır (Akkaya, 2015, s. 120-121, 123, 126-129). Hz. Süleyman yokluğunun sebebini sorunca da *Kur'ân-ı Kerîm*'de haber verildiği üzere⁷ hüdhüd, bilmediği bir diyardan ona haber getirdiğini, bu sebeple hizmetinde kusur işlediğini söyler. Sonrasında da bu diyar ve hükümdarı hakkında bilgiler verir.

Hüdhüd, klasik şiirin anlam dünyası içerisinde de âşık ile sevgili arasında haber getirip götüren bir haberci olarak tasavvur edilmiştir. Bu çerçevede Hayretî aşağıdaki beytinde âşığın canını, sevgilinin peşinde koşturmaktan gönlü hasta olan bir hüdhüde benzetmiştir. Ancak can hüdhüdünün bütün çabaları boşa gitmiş, sevgilinin vuslat Belkıs'ı âşığa bir bakışlık yüz göstermemiştir:

Hüdhüd-i cân yelmeden yolunda oldu haste-bâl

Bir nazar göstermedi yüz bana Belkıs-ı visâl

[Hayretî, *Dîvân*, Msm.28/II-ab (Çavuşoğlu & Tanyeri, 1981, s. 116)]

Osman Nevres'in aşağıdaki beytinde de hüdhüd güzel haberler getiren ayağı uğurlu bir mustucuya teşbih edilmiştir. Hüdhüd, Sebe şehrindeki Belkıs'tan Hz. Süleyman'a güzel haberler getirmişken uzun süreden beri sevgilinin şehrinden âşığa güzel bir haber gelmemiştir. Âşık, hüdhüdün sevgiliden kendisini mutlu edecek bir haber getirmemesinin, ancak Sebe şehrinin yanmış olmasıyla izah edilebileceği görüşündedir:

Yandı mı yohsa Sabâ şehri ki hayli demdir

Bizi şâd eylemedi hüdhüd-i ferhunde-kadem

[Nevres, *Dîvân*, K14/46(Kaya, 2020, s.114)]

Saray hakkında bilgi veren Rabgûzî'nin bir hikâyeden aktardığına göre Belkıs bir gün önde gelen devlet adamlarını toplar ve onlardan kendisi için daha önce hiçbir padişahın görmediği kadar görkemli bir taht yapmalarını ister. Sonra bütün beylerini toplayıp kendisine hiçbir yerde bulunmayan bir imaret inşa etmelerini emreder. Bunun üzerine memleketin âlimleri ve fazılları bir araya gelerek büyük taşlardan köşkler ve saraylar yaparlar. Taşları sanki tek bir taşmış gibi ustaca birleştirilerek inşa edilen bu binalara her birinin aralığı beş yüz gez⁸ olan beş yüz kubbe yaparlar, taşlarını oyarak süslerler; altın, gümüş, la'l, yakut, zebrecet, mercan ve incilerle bezerler, etrafına yüz basamaklı

⁷ “Çok geçmeden (Hüdhüd) gelip dedi ki ‘Ben, senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sebe'den sana çok doğru (ve önemli) bir haber getirdim.’”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/22.

⁸ Arşın; mimarideki karşılığı 75,8 santimetre olan eski bir ölçü birimi.

merdivenle çıkılan taştan kurganlar inşa edip tepelerine kümbetler yaparlar, her merdiven konulan yere bir hazine yerleştirirler. Sebe şehri bu imaretin etrafında kurulmuştur (Çelebi Çam, 2018, s. 155).

Süleymâniyye'de Belkıs'ın sarayının kısa bir tasviri yer almaktadır. Buna göre yeryüzünde bir benzeri görülmemiş olan ve son derece büyük olan saray, biri kırmızı yakuttan, biri yeşil yakuttan, biri zümrüden ve biri de inciden yapılmış dört direk üzerine inşa edilmiştir. Saray o kadar güzeldir ki diller onun güzelliğini tavsif etmede yetersiz kalır (Akkaya, 2015, s. 119-120).

Sarayında iç içe geçmiş yedi kasrı bulunmaktadır. Etrafı yüksek surlarla çevrilidir. Kubbesi, yetmiş arşın yüksekliğiyle yedi kat arşın sekizincisi olabilecek kadar yücedir. Bütün taşları ve tuğlaları la'1 ile yakuttan, döşemeleri ise altın ve gümüştedir. Sarayı gören herkes onu yedi cennet bahçesi sanacaktır. Anlattıkları onun güzelliğinin binde biri bile değildir; zira diller o sarayın vasfında acizdir (Akkaya 2015, s. 130-131).

Hz. Süleyman'ın huzurunda Sebe'de gördüklerini anlatan hüdhüd, vilayetin hükümdarının nice merdi bir bakışıyla satın alabilecek *-Kur'ân-ı Kerîm*'de de bildirildiği üzere⁹- bir kadın¹⁰ olduğunu belirtir. Adı Belkıs, yüzü güzel olan bu hükümdarın akli kâmil ve her hâli zariftir. O, bir hükümdarda bulunması gereken bütün özelliklere sahiptir. İsbetli karar almada ve idarecilikte onun eşi benzeri yoktur (Akkaya, 2015, s. 131).

Klasik şiirin dünyasında Belkıs, güzelliği dolayısıyla sevgilinin benzetilene olmuştur. Aynı aşağıdaki beytinde sevgilinin güzelliğini Belkıs'tan üstün tutmuş, Belkıs'ın güzelliğinin sevgilinin yüzünden esinlendiğini belirtmiştir:

Cemâlünden musavver hüsn-i Belkîs

Cebînünden münevver rûy-ı Bercîs

[Aynî, *Dîvân*, G214/1 (Mermer, 2020, s. 402)]

Sevgilinin Belkıs'a benzetildiği klasik şiir geleneğinde âşık, Hz. Süleyman'a; rakip ise Hz. Süleyman'ın yüzüğünü çalarak onun suretine bürünüp yerine geçen deve benzetilmiştir:

Süleymânem sözüm Hüdhüd olupdur

Benüm akdümde ma'kûd oldı Belkîs

[Aynî, *Dîvân*, G215/6 (Mermer, 2020, s. 403)]

Rakîb ol yâri teshîr itdi Aynî

Müsahhar oldı dîve sanki Belkîs

[Aynî, *Dîvân*, G216/7 (Mermer, 2020, s. 403)]

Belkıs bazı şiirlerde güzelliğinin dışında farklı özellikleriyle de yer almaktadır. Bu bağlamda Sabrî'nin aşağıdaki beytinde Belkıs'ın aşırı iffetli oluşuna vurgu yapılmaktadır. Şair, Nuri Beyzade Mehmed Bey'in kızı Müzeyyen Hanım'a iffetli olmayı öğretecek dadının Belkıs olmasının yakışacağını söylemektedir:

Hudâ viridi ana duhter-i pâkîze-gevher kim

Sezâdur dâdısı Belkıs olursa fart-ı ismetde

⁹ “Onları bir kadın hükümdarın yönettiğini gördüm; kendisine her imkân verilmiş; bir de muhteşem tahtı var.” *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/23.

¹⁰ Bu vurgunun babasının ölümünden sonra, kadın olduğu için Belkıs'ın tahta geçmesini kabul etmeyip başka birini tahta geçiren Sebe halkının kadın yöneticilere karşı olumsuz bakışına bir karşı duruş olarak yapıldığı düşünülebilir.

[Sabrî, *Dîvân*, Tar.6/4 (Belli, 2020, s. 107)]

Hüdhüd, Hz. Süleyman'a Belkıs'ın ve Sebe halkının güneşe taptıklarını haber verir. *Süleymâniyye*'de aktarıldığına göre Belkıs hükümdarlığının ilk zamanlarında halkının önde gelenlerini çağırıp atalarının ilahının kim olduğunu sorar. Atalarının güneşe taptığını öğrenince kendisi de güneşe tapmaya başlar. Şeytan da bu hâli onlara güzel gösterir¹¹. Kimse onları hak yola, tevhit dinine davet etmediği için onlar güneşe tapmaya devam etmektedirler:

Zîra kim şemse tapardı ol sanem
Bilmemişti dîn ü îmân u şiyem
...
Lîk şemstir âlem içre pür-ziyâ
Cümleye andan erer neşv ü nemâ

Pes bana lââyık ki bu ma'bûd ola
Ben ne dînseysem size maksûd ola

İşbununla cümle şemse taptılar
Âşkâre râh-ı Hak'tan saptılar

Yok durur bir kimse kim telkîn ede
Dîn-i İslâm n'eydüğün tebyîn ede

[*Süleymâniyye* (Akkaya, 2015, s. 142-144)]

Hüdhüd'ün anlattıklarını dinleyen Hz. Süleyman ona “Doğru mu söylüyorsun, yoksa yalancılardan mısın, göreceğiz.” der (*Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/27) ve Belkıs'a besmeleyle başlayan bir mektup yazar ve onu tevhit dinine davet eder. Daha sonra mektubu hüdhüde verip “Şu mektubumu götür, önlerine bırak, sonra onların yanından çekil de ne sonuca varacaklarına bak.” (*Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/28) diye emreder (Akkaya 2015, s. 145-146).

Hüdhüd elbisesini giyer, tacını takar, gagasına mektubu alıp yola çıkar. Sebe'ye vardığında hemen Belkıs'ın sarayına gitmek ister ama ancak hükümdar uyuduğu için âdeti gereği bütün kapılar kapalıdır. Açık bir pencere bulup oradan girer ve mektubu sırt üstü yatmakta olan Belkıs'ın göğsünün üzerine bırakır, sonrasında da pencereden çıkar. Belkıs uyanıp da göğsündeki mektubu görünce korkusundan elbisesini bile giyemez. Biraz oturup düşündükten sonra mektubu eline alıp okur. Mektupta yazanlar nefesine ağır gelir; ancak dönüp mührünü okuyunca mektubu yazanın kitap sahibi yüce bir kişi olduğunu anlar ve devletin ileri gelenleriyle bir toplantı yapmaya karar verir (Akkaya, 2015, s. 146-147).

Belkıs, devlet işlerine ilişkin kararların alındığı divanını toplar. Bu divanda her biri isabetli kararlar almada oldukça mahir olan üç yüz on üç tane beyi vardır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de de belirtildiği üzere¹² Belkıs, kitap sahibi olan Süleyman'dan “bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm” ibaresiyle başlayan

¹¹ “Ancak onun ve halkının Allah'ı bırakıp güneşe taptıklarını da gördüm. Şeytan onlara yaptıklarını güzel göstermiş, böylece onları yoldan alıkoymuş; bu yüzden doğru yolu bulamıyorlar. (Şeytan bunu) göklerde ve yerde gizli olanı açığa çıkaran, gizlediğinizi ve açıkladığınızı bilen Allah'a secde etmesinler, diye yapmış.”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/24-25.

¹² “(Süleyman'ın mektubunu alan Sebe melikesi,) ‘Ey ileri gelenler! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı. Mektup Süleyman'dan gelmekte, rahmân ve rahîm olan Allah'ın adıyla başlamaktadır; ‘Bana üstünlük taslamayın, gelip bana teslim olun!’ denilmektedir. Ey ileri gelenler! İçinde bulunduğum durum hakkında bana görüşünüzü açıklayın. Sizin görüşünüzü almadan asla bir işe kesin karar vermem.’ dedi.” *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/29-32.

ve kendilerini tevhit dinine davet eden; eğer kabul etmeyip güneşe tapmaya devam ederlerse taarruza hazır olmalarını söyleyen bir mektup geldiğini haber verir. Kendilerine sormadan karar vermediğini belirtip ileri görüşlülüklerine güvendiği beylerine vaziyetle ilgili görüşlerini sorar. Beyler, *-Kur'ân-ı Kerîm*'de de belirtildiği üzere¹³- önce ordularının gücünden, askerlerinin korkusuzluğundan ve savaşıncılığından dem vurarak savaşı işaret ederlerse de daha sonra kararı Belkıs'a bırakırlar; o ne karar verirse yerine getireceklerini söylerler. Bunun üzerine Belkıs *-Kur'ân-ı Kerîm*'de de belirtildiği üzere¹⁴- eğer bir ülkeye yabancı bir hükümdar girecek olursa fesat çıkacağını, insanların ırzlarının ayaklar altına alınacağını, kemal ve şeref sahibi insanların zillete düşeceğini, zengin olanın fakirleşeceğini, köle sahibinin köle hâline geleceğini, kadri yüce olanın değersizleşeceğini, rahatın sıkıntıya dönüşeceğini, başların ayak ayaklarınsa baş olacağını söyleyerek olası bir savaşın sonuçlarını ortaya koyar. Belkıs'ın bu söylemi, daha meşveret aşamasında bile kendi ordusunun Hz. Süleyman'ın ordusu karşısında bir şansının olmadığını düşündüğünü göstermektedir. Belkıs savaşmak yerine hediyelerle birlikte bir elçi gönderip Hz. Süleyman'ı imtihana tabi tutarak onun bir kral mı yahut bir peygamber mi olduğunu anlamayı teklif eder. Eğer hediyeleri kabul ederse kral olduğuna, hediyelere rağbet etmezse peygamber olduğuna hükmedip ona göre son kararlarını vereceklerdir. İleri gelenler, Belkıs'ın bu kararını isabetli bulup kabul ederler (Akkaya, 2015, s. 148-152).

Hazinenin kapıları açılır. Eski hükümdarlardan kalan eşsiz hediyeler, miskler, amberler, altın külçeler (tuğla), Yemenli usta sanatkârların abkarî (çok ince, ustalıklı işlenmiş kumaş ya da halı) işleri, hulleler giydirilip mücevherden yapılmış takılarla süslenmiş yüzlerce cariyeye, başlarında tülbent, bellerinde kemer, ellerinde kılıç ve sırtlarında yayla donatılmış yüzlerce köle (gulam), değerli taşlarla bezenmiş koşum takımları üzerinde olan çok sayıda at, eşsiz bir murassa tac, altın bir kutu, benzersiz büyüklükte bir inci, eğri delikli bir boncuk... Hâsılı günlerce süren bir çalışmayla her şeyin en seçkininden küçüklü büyüklü hediyeler hazırlarlar. Belkıs altın kutunun içine inci ile boncuğu koyup kilitler (Akkaya, 2015, s. 153-156).

Şemseddin Sivasî'nin muteber olduğunu söylediği bir rivayete göre Belkıs kafiiledaki cariyeye ve gulamları değiştirerek oğlanları kız, kızlarıysa oğlan gibi görünecek şekilde giydirip hazırlar. Hz. Süleyman'ın huzuruna vardıklarında eğer kendilerine bir şey sorulursa değişikliğin anlaşılmasını için yeni hâllerine uygun davranıp konuşmalarını ister (Akkaya, 2015, s. 156-157).

Belkıs, âdet olduğu üzere hediyelerle birlikte takdim edilmek üzere bir mektup kaleme alır. Mektupta Hz. Süleyman'a övgülerde bulunduktan sonra gönderdiği hediyeleri kabul etmesini ister. İddia ettiği gibi peygamberse gönderdiği kutunun kilidini açmadan içinde ne olduğunu bilmesini ister. Yazdıklarının altına mührünü basarak mektubunu tamamlar (Akkaya, 2015, s. 157-158).

Belkıs'ın söz söylemede son derece mahir olan Münzir adında Fikir Hokkası (Hokka-i Fikr) lakaplı bir beyi vardır. Çağırıp sırtına hilat giydirdiği Münzir'i baş elçi olarak tayin eder ve ondan hediyeleri Süleyman'a takdim etmesini ister. Huzuruna vardığında Süleyman'ın yüzüne bakıp sözlerini dikkatli bir şekilde dinlemesini tembihler. "Eğer yüzü haşin, sözü kaba ve kırıncı ise Süleyman bir kraldır; sakın ondan korkma, ben ondan üstünüm. Yok eğer sözü yumuşak, yüzü mütebessim ise, insanlar ve cinler emrine boyun eğmişlerse o gerçekten peygamberdir. Sakin ve yumuşak konuş, ne sorarsa doğru cevap ver." der. Belkıs, Münzir'e bu gibi türlü nasihatler ederek kafiileyi yolcu eder (Akkaya, 2015, s. 158-161).

Hüdhüd mektubu Belkıs'ın göğsüne bıraktıktan sonra Hz. Süleyman'ın emrine uygun olarak bir

¹³ "(İleri gelenler) 'Biz güçlü kimseleriz ve çetin savaşıncıyız. Emir senin. Ne emredebileceğini düşün.' dediler." *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/33.

¹⁴ "(Kraliçe Belkıs) 'Kralar bir memlekete girdi mi, orayı harap ederler ve halkın ileri gelenlerini zelil hâle getirirler. İşte onlar böyle yaparlar. Ben onlara bir hediye gönderip, elçilerin ne haber ile döneceklerine bakacağım.' dedi." *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/34-35.

yere saklanmış ve olan bitenleri gözlemiştir. Kafilenin yola çıkmasıyla birlikte hüdhüd de San'a'ya dönüp Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkar ve gördüklerini anlatır. Hz. Süleyman, hüdhüdün bu hizmetinden memnun olur. Hizmetinin karşılığı olarak hüdhüdün başına taç takıp sırtına hilat giydirir ve onu kuşlara rehber yapar. Kuşlar da hüdhüdü önder bilirler. Rivayete göre hüdhüd kuşunun başındaki tüyler, Hz. Süleyman'ın taktığı taç, sırtındaki güzel tüylerse onun giydirdiği hilattır (Akkaya, 2015, s. 161-162).

Elçinin gelişini haber alan Hz. Süleyman, cinlere altın ve gümüşten sayısız külçe (kerpiç) yapmalarını ve dokuz fersahlık alana, altı meydan üstü arş olan bir hisar inşa etmelerini ister. Cinler hemen işe koyulurlar. Dokuz fersahlık yeri altın ve gümüş külçelerle donatırlar, etrafına yine altın ve gümüş külçelerden yüksek duvarlar inşa ederler, kıymetli mücevherlerle süslerler. Meydanın inşası tamamlanınca Hz. Süleyman devlere karalarda ve denizlerdeki en şaşırtıcı ve büyük/korkutucu hayvanı bulup getirmelerini emreder. Devler, denizde rengârenk, kaplan gibi benekli, çok büyük bir hayvan gördüklerini söylerler. Hem su içinde yüzen, hem karada yürüyüp koşan, hem de sahip olduğu kanatlarla havada uçan bu hayvandan daha şaşırtıcı bir canavar görmediklerini belirtirler. Hz. Süleyman'ın emriyle denize dalıp pek çoğunu yakalayıp huzura getirirler. Bir süre şaşkınlıkla bu hayvanları seyreden Hz. Süleyman'ın emriyle devler hayvanları meydana bağlayıp onlara yiyecek verirler. Sonrasında yine Hz. Süleyman'ın emriyle elçiye heybet gösterisinde bulunmak amacıyla bütün cinler, devler, kuşlar, hayvanlar meydana toplanıp her biri kendi cinsiyle saf saf dizilirler. Meydan, her biri kendi dilince Allah'ı zikreden mahlûkatın sesleriyle dolar. Meydanın etrafına dört bin iskemle (kürsî) koyarlar, ortaya da Hz. Süleyman'ın tahtını (kürsî) yerleştirirler. Hz. Süleyman tahtına yerleşir, sağına ve soluna da âlimler oturur. Hz. Süleyman'ın emriyle yollara yer yer mücevherler serpiştirirler, Hoten'den yele yele gelen sabah yeli havayı misk ve amber kokularıyla doldurur, kuşlar meydanın üzerine rengârenk bulutlar gibi bir gölgelik oluştururlar (Akkaya, 2015, s. 162-167).

Meydanın hazırlanması tamamlanınca Belkıs'ın elçilerini karşılamak üzere ayağı çevik bir adam gönderirler. Kafile meydana yaklaşınca yolda mücevherler görürler. Benzerleri kendi hediyeleri içerisinde bulunmayan bu eşsiz mücevherlere ne insanlar ne de cinler rağbet etmemektedir. Yolun mücevherlerle dolu olduğunu gören Münzir, yoldaşlarına yanlarındaki mücevherleri sunarlarsa hükümdarın onları yoldan aldıklarını zannedip hem hediyelerini reddeceğini hem de adlarının hırsıza çıkacağını söyler. Korkularından yanlarındaki hediyelik mücevherleri dökerler. “Neyse ki yanımızda hediye edebileceğimiz misk ve amber var.” diyerek rahatlarlar. Fakat meydana biraz daha yaklaşınca Hoten yelinin taşıdığı misk ve amber kokularıyla kendilerinden geçerler. Kendi hediyelik misk ile amberlerini kontrol edince havadaki kokunun yanında onların bir güzelliğinin kalmadığını görürler. Yine Münzir, rüzgârı misk esen bir hükümdara bu kokuları veremeyeceklerini düşünüp yanlarındaki misk ve amberleri atarlar. Kafile bu hâlde meydana ulaşır. İçeride büyük bir kalabalıktan, bir tarafta bağlı olan canavardan, meydanın zemininin ve kemerlerinin taş yerine altın ve gümüş külçelerden yapılmış, mücevherlerle süslenmiş olmasından çok etkilenirler. Münzir, arkadaşlarına “Bizim ipeklere sarıp sakladığımız dört tane külçemiz varken bunların yanında altının taştan bir farkı yok, inci ve mücevher kum yerine dökülür.” deyip mahcup olmamak için hediyelik altın külçeleri atmayı teklif eder ve öyle de yaparlar (Akkaya, 2015, s. 167-170).

Başka bir rivayete göre elçiler meydana geldiklerinde kendilerine verilen talimata uygun olarak altın külçelerini koyacak boş bir yer ararlar. Meydanın bir tarafında boşluklar görürler. Yanlarındaki altınları görmeleri durumunda insanların buradaki eksik olan altınları kendilerinin çaldığını zannetmelerinden korkarak yanlarındaki altın külçeleri boşluklara yerleştirirler. Böylelikle yanlarında getirdikleri altınlar, mücevherler ile misk ve amber gitmiş olur (Akkaya, 2015, s. 170-174).

Meydanda yürümeye devam eden elçiler birçok acayip hayvan görürler, kendilerini

öldüreceklerini zannettikleri bu hayvanlardan korkarlar. Onlara eşlik eden görevli korkacak bir durum olmadığı söyleyip onları sakinleştirir. Sonra cinleri görüp yine korkarlar. Mihmandar bunları yine sakinleştirip acele etmelerini söyler. Yolda devleri, vahşi hayvanları, görkemli meydanı şaşkınlık içerisinde seyrederek. Hz. Süleyman'ın huzuruna vardıklarında etrafında da sağlıklı sollu âlimler bulunduğu hâlde onu tahtında otururken görürler. Elçiler Hz. Süleyman'ın heybeti karşısında kendilerini kaybederler. Bir süre sonra akılları başlarına gelir. Hz. Süleyman bunlara dostça bakıp bu kişilerle hoşça konuşur. Onun güzel muamelesinden mutlu olan elçiler tevhit dinine meylederler. Münzir, Belkıs'ın mektubunu Hz. Süleyman'a verir. Hz. Süleyman mektubu okuyunca imtihan konusu olan kutuyu getirmelerini ister. Bu sırada Cebrail gelerek kutunun içindekileri haber verir. Hz. Süleyman kutuyu salladıktan sonra içinde delinmemiş bir inci ile eğri delikli bir boncuk olduğunu söyler. Münzir, Hz. Süleyman'ın imtihanı başarıyla geçtiği söyler ve inciyi delip ona bir ip takmasını, böylece Belkıs'ın şüphesini gidermesini ister. Hz. Süleyman halkı içerisinde inciyi delebilecek birisini arar ama kimse çıkmaz. Bunun üzerine bir yer kurdu, ağzına aldığı bir kıl ile kısa zamanda inciyi deler. Hz. Süleyman hizmeti karşılığında kurda ne istediğini sorar; o da Allah'ın rızkını ağaçtan vermesini ister. Duası kabul olur ve o kurt ağaçlardan beslenen ağaç kurduna dönüşür. Bir ak kurt da ağzına aldığı ipi eğri delikli boncuğa takar. O da hizmeti karşılığında güzel yemişlerden beslenmeyi ister ve meyve kurduna dönüşür (Akkaya, 2015, s. 174-177).

Elçi, ikinci imtihan olarak da Hz. Süleyman'dan kılık değiştirmiş cariye ve gulamlar içerisindeki kızları ve erkekleri tespit etmesini ister. Bu sırada Hz. Süleyman'ın yardımına yine Cebrail gelir. Hz. Süleyman'ın tedbiri gereği bunlara altın leğenler dağıtılır ve yüzlerini yıkamaları istenir. Kızlar leğenden bir elleriyle aldıkları suyu diğer ellerine aktararak yüzlerini yıkarken erkekler leğenden su aldıkları elleriyle yıkarlar. Hz. Süleyman da böylelikle kızlarla erkekleri ayırır.

İmtihanlardan sonra Münzir, yanlarında getirdikleri -kalan- hediyeleri sunmak ister fakat Hz. Süleyman, *Kur'an-ı Kerim*'de de bildirildiği üzere¹⁵ Allah'ın kendisine verdiklerinin daha üstün olduğunu söyleyerek kabul etmez. Yine *Kur'an-ı Kerim*'de de bildirildiği üzere¹⁶ elçiye de ülkesine geri dönüp Belkıs'a güneşe tapmaktan vazgeçmesini gerektiğini, aksi hâlde Sebe'yi viran, halkını esir, önde gelenlerini köle edip Belkıs'ı da oradan çıkaracağını aktarmasını söyler. Bunun üzerine Münzir, Sebe'ye geri dönüp Belkıs'a bütün olup bitenleri anlatır ve onun bir peygamber olduğuna kani olduğunu söyler. Bunun üzerine Belkıs, askeriyle birlikte gelip eşliğine yüz sürüp kendisine tabi olacaklarını bildiren bir mektup yazarak Hz. Süleyman'a gönderir. Sonrasında halkını toplar. Rivayetlere göre Yemen ordusunda her biri yüz bin kişiyi yöneten on iki bin komutan (mir) vardır. Bunlara kararını açıklar ve yol hazırlıklarına başlarlar (Akkaya, 2015, s. 177-181).

Belkıs'ın Hz. Süleyman'a Gidişi ve Tahtının Getirilmesi

Bir gün Hz. Süleyman tahtında otururken uzakta bir toz bulutu görür ve onun ne olduğunu sorar. Etrafındakiler, Belkıs ile halkının geldiklerini, kendisine teslim olup hak dine girmek istediklerini haber verirler. Kafilenin gelişine bir fersahlık mesafe kalmışken *Kur'an-ı Kerim*'de de bildirildiği üzere¹⁷, Hz. Süleyman oradakilere Belkıs'ın tahtını o gelmeden getirebilecek birisinin olup olmadığını

¹⁵ “(Elçilerin sözcüsü) Süleyman'ın huzuruna gelince, Süleyman ona şöyle dedi: ‘Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Oysa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz.’ dedi.”, *Kur'an-ı Kerim*, Neml 27/36.

¹⁶ “Sen onlara dön. Andolsun, biz onlara, karşı koyamayacakları ordularla gelir ve onları oradan aşağılanmış ve küçük düşürülmüş olarak çıkarırız.”, *Kur'an-ı Kerim*, Neml 27/36.

¹⁷ “Süleyman, ‘Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir?’ diye sordu. Cinlerden bir ifrit, ‘Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim.’ dedi. Kitaptan bilgisi olan biri, ‘Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm’ dedi. Süleyman, tahtı yanında yerleşmiş hâlde görünce ‘Bu, şükür mü, yoksa nankörlük mü edeceğim diye beni denemek için, Rabbimin bana bir lütfudur. Kim şükrederse ancak kendisi için şükretmiş olur.

sorar. Hz. Süleyman'ın amacının ne olduğuna dair iki rivayet vardır: İlki kendisini imtihan eden Belkıs'a bir mucize göstermek istemesi, ikincisi ise Belkıs hak dine girmeden önce ondan gaziler için bir ganimet almak istemesidir. Hz. Süleyman'ın talebini gücü ve hızı ile bilinen İfrît (veya Kevzâ ya da Zekvân) adlı bir cin gerçekleştirmek ister. Âdeti üzere her gün seherden kuşluk vaktine kadar tahtında oturup devlet işleriyle ilgilenen Hz. Süleyman meclisten kalkıp saraya varmadan Belkıs'ın tahtını getirebileceğini söyler. Hz. Süleyman işin bundan daha hızlı yapılması gerektiğini belirtir. Tarih kitaplarında tahtı kimin getirdiğiyle ilgili çok fazla rivayet bulunmaktadır; kimisi tahtı bir meleğin, kimisi Cebrail'in, kimisi bir insanın, kimisi Hızır'ın, kimisi ise Hz. Süleyman'ın getirdiğini kaydetmiştir. Zemahşeri'nin *el-Keşşâf* isimli tefsirinde ise tahtı Hz. Süleyman'ın veziri olan akıllı, bilgili, dindar, yiğit, cömert, himmetli, hünerli, kalbi temiz ve fırsat sahibi olan Âsaf bin Berhiyâ'nın İsm-i Azam duası okuyarak getirdiği kayıtlıdır. İnanişâ göre bir kişi kalpten inanarak İsm-i Azam okuyup dua etse duası kabul olur, istediği gerçekleşir. Âsaf, Hz. Süleyman'a gözünü yum deyip İsm-i Azam duasını okur, o gözünü açana kadar Allah'ın gönderdiği melekler Belkıs'ın tahtını huzura getirirler (Akkaya, 2015, s. 181-188).

Menkabet-i Penc Keştî'de de tahtın kim tarafından getirildiği konusundaki ihtilaflara da işaret edilerek “şüphe etme ki Âsaf getürdi” denilmektedir:

Buna şekk itme kim Âsaf getürdi çünkü Belkıs'i

Mutî' itdi Süleymân'a ser-â-ser kavm-i İblîs'i¹⁸

[*Menkabet-i Penc Keştî*, 83 (Kutlar Oğuz, 2011, s. 42)]

Belkıs, Hz. Süleyman'ın meclisine yaklaşınca devler bu ikisinin evlenmesinden endişe ederler. Zira Belkıs'ın -annesinin peri kızı olduğuna atıfla- aslının cin olması hasebiyle sırlarını ifşa etmesinden ve onun Hz. Süleyman ile evlenmesi durumunda bu evlilikten bir oğlan dünyaya gelirse devlerin sonsuza kadar onların neslinin hizmetinde kalacağından korkmaktadırlar. Bu sebeple hileye başvurarak Hz. Süleyman'a Belkıs'ın aklının kıt olduğunu, ayaklarının eşek ayağına benzediğini, bacaklarının da kıllı olduğunu söylerler. Böylece Hz. Süleyman'ı Belkıs'tan soğutmayı hedeflerler. Hz. Süleyman bunun gerçek olup olmadığını anlamak için saf sırçadan, altından ırmaklar akan bir köşk yaptırır. Sırça o kadar berraktır ki insanlar orada bir zemin döşemesi bulunduğu anlamayıp su olduğunu zannederler ve karşıya geçmek için paçalarını sıvarlar (Akkaya, 2015, s. 188-189).

Hz. Süleyman, devlerin söylediklerinden dolayı şüpheyi düşerek Belkıs'ın aklını imtihan etmek ister ve *-Kur'ân-ı Kerîm*'de de bildirildiği üzere¹⁹ tahtın görünüşünün değiştirilmesini emreder. Bunun üzerine tahtın görünüşünü değiştirip onu tanınmaz hâle getirirler. Kendisi için yapılan sırça köşkün tamamlandığı sırada Belkıs huzura gelir. *Kur'ân-ı Kerîm*'de de bildirildiği üzere²⁰ Hz. Süleyman, Belkıs'a “Tahtın böyle midir? Döşegin buna benzer mi?” diye sorar. Belkıs hemen “Budur.” diye cevap verir. Bunun bir mucize olduğunu anlayan Belkıs, Hz. Süleyman'a “Bu işler daha evvel açıklanmıştı ve ben de bu açıklama üzerine Allah'ın kudretini anladım, senin gerçek peygamber olduğunu tasdik ettim. Kalbimde kuşku, şüphe kalmadı ve ben Allah'a iman ettim.” der. Belkıs tahtın

Kim de nankörlük ederse (bilsin ki) Rabbim her bakımdan sınırsız zengindir, cömerttir.’ dedi.”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/38-40.

¹⁸ *Menkabet-i Penc Keştî*'nin yeniden yazımı olan *Menâkıb-ı Şâh Habib*'de de beyit benzer şekilde yer almaktadır:

Sakin şekk itme kim Âsaf getürdi kasr-ı Belkısı / Mutî' itdi Süleymân'a afârî ü abâlisi [Şeyhoğlu, *Menâkıb-ı Şâh Habib*, 546. beyit (Kutlar Oğuz ve Gürbüz, 2023, s. 1064)]

Beyitte iblis (şeytan) kavmiyle birlikte ifrit (cin) kavminden de bahsedilmektedir.

¹⁹ “Süleyman, ‘Tahtını tanınmaz hâle getirin. Bakalım tanıyacak mı, yoksa tanımayacak mı?’ dedi.”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/41.

²⁰ “Belkıs gelince, ‘Senin tahtın böyle mi?’ denildi. O da, ‘Sanki o! Fakat zaten daha önce bize bilgi verilmişti ve biz teslimiyet göstermiştik.’ dedi.”, *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/42.

kendisine ait olduğunu bilince Hz. Süleyman'ın onun akıllı olduğundan şüphesi kalmaz (Akkaya, 2015, s. 189-191).

Hz. Süleyman, devlerin diğer söylediklerinin doğru olup olmadığını görmek ister. Belkıs'a kendisi için bir köşk yaptırdığını, sefer yorgunluğunu atmak için orada dinlenebileceğini söyler. Belkıs, köşkün avlusuna girmek isteyince zemininden su aktığını zannedip eteğini kaldırır. Bu anı bekleyen Hz. Süleyman, Belkıs'ın ayağının devlerin dediği şekilde eşek ayağı gibi olmayıp son derece güzel olduğunu; ancak bacaklarının kılılı olduğunu görür. Hz. Süleyman bakışlarını çevirip Belkıs'a zeminin sırça olduğunu, su zannetmemesi gerektiğini söyler²¹.

Belkıs, zeminin su olmadığını öğrenince geçip oturur ve Hz. Süleyman'a birkaç soru sorar. İlk olarak su hakkında bilgi vermesini ister. Hz. Süleyman o suyun yerden çıkmadığını ya da gökten inmediğini, onun ter (arak) olduğunu söyler. İkinci olarak da "Rabb'inin rengi neden?" sorusuyla Hz. Süleyman'ın peygamberliğini kabul edip Allah'a iman ettiği hâlde neden tahtını getirdiğini sorgular. Bu soruyu duyan Hz. Süleyman kendini tahttan atıp secdeye kapanıp Allah'ı takdis eder. O kadar uzun süre secdede kalır ki bütün askerler dağılır. Başını secdeden kaldırıncı Cebrail gelip Allah'ın ondan herkesi toplayıp Belkıs'ın soracağı sorulara cevap vermesini istediğini haber verir. Hz. Süleyman, emredildiği üzere herkesi toplar ve Belkıs'ın sualini ne olduğunu sorar. Ancak Belkıs'ın başka soru sormadığını; Belkıs ile Hz. Süleyman'ın askerleri de başka soru duymadıklarını söylerler. Zira Belkıs'ın sorduğu soruyu Allah onlara unutturmuştur. Sonrasında Belkıs, *Kur'ân-ı Kerîm*'de de bildirildiği üzere²², "Ey her şeye gücü yeten Allah'ım! Bilmediğimden güneşe tapıp ruhumun güneşini karartmışım, kalbim günah pasıyla kaplandığı için nefsim zulmedip isyana batmışım. Şimdi senin eşinin ya da ortağının olmadığını anladım, seni tasdik edip sana iman ettim. Anlayışı kıt olanlar Süleyman'ı sadece bir kral zannederler ama ben sınavı araştırırdım ve onun senin peygamberin olduğuna inandım." diyerek tevhit dinine girer (Akkaya, 2015, s. 191-194).

Belkıs, "nûre/nûra" ya da "hamam otu" denilen ve kireç ile zırnıhtan yapılmış bir karışımla bacaklarındaki kıllardan kurtulur. Daha önce bulunmayan bu kişisel bakım yöntemi ile süpürgecinin kullanımı Belkıs ile başlamıştır (Akkaya, 2015, s. 195).

Bazı rivayetlere göre Allah'ın emri üzerine Hz. Süleyman, hak dine girip kalbini iman nuruyla süsleyen Belkıs ile evlenir²³. Hz. Süleyman, Belkıs'ı büyük bir aşkla sever. Belkıs uzun yıllar onunla yanında kalır, daha sonra kendi ülkesine döner. Hz. Süleyman'ın gönderdiği mühendisler ile devler Yemen'e çok sayıda kale inşa eder. Hz. Süleyman ayda bir kez seher vakti rüzgârın götürdüğü tahtına çıkıp Şam'dan yola çıkar ve gün içinde Sebe'ye, Belkıs'ın yanına varır, üç gün onun yanında kalır. Belkıs ile Hz. Süleyman'ın bu evliliğinden bir erkek çocuk dünyaya gelmiştir (Akkaya, 2015, s. 195-196).

Başka bir rivayete göre Hz. Süleyman ile değil, onun aracılığıyla Hemedan hükümdarı ile evlenmiştir. Onun da desteğiyle Yemen'in birliğini (kavm-i zi-tubba) sağlayarak "tübba" (bk. Harman 2012) ünvanı kazanmıştır (Akkaya, 2015, s. 196).

²¹ *Kur'ân-ı Kerîm*'de kıssa bu kısmı şu şekildedir: "Ona 'Köşke gir.' denildi. Köşkü görünce onu (zeminini) derin bir su sandı ve eteklerini topladı. Süleyman, ona 'Bu, (zemin) billurdan döşenmiş bir köşktür.' dedi.", *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/44.

²² "Daha önce Allah'tan başka taptığı şeyler ona (Belkıs'a) engel olmuştu. Çünkü o inkâr eden bir kavimden idi. Belkıs, 'Ey Rabbim! Şüphesiz ben nefsim zulmetmişim. Şimdi ise Süleyman ile birlikte âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum.' dedi.", *Kur'ân-ı Kerîm*, Neml 27/43-44.

²³ Ayrıca *Süleymâniyye*'de iki yerde Belkıs'ın Hz. Süleyman'a uygun bir eş olacağı da hüdhüdün ağzından ima edilir:

Bir güherdir sâfi vü nâ-süftedir / Rişte-i şâha yaraşır öyle dür
Umarım ki ol ola mısâh-ı şâh / Aça anın kufını miftâh-ı şâh

[*Süleymâniyye* (Akkaya, 2015, s. 131)]

[*Süleymâniyye* (Akkaya, 2015, s. 133)]

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan ve insanlığın ibret alması yönelik anlatılar olan peygamber kıssalarının insanlar tarafından duyulabilmesi, okunabilmesi, anlaşılabilmesi ve ibret alınabilmesi amacıyla yazılı ve sözlü edebî ürünlere konu edilmeleri söz konusudur. Bazen kıssanın tamamı bir edebî ürüne konu olur. Bazen de kıssanın bir bölümü ya da karakter(ler)i doğrudan ya da dolaylı olarak edebî eserin içinde kullanılır. Bu durum, bahse konu olan anlatıların ve bu anlatılarda geçen şahsiyetlerin zaman içinde klasik şiirin mecazlar dünyasının bir parçası olmalarına ve somut düzlemdeki çeşitli unsurların benzetileni olarak kullanılmalarına yol açmıştır. Bahsedilen duruma örnek verilebilecek en önemli ve zengin kıssalardan birisi de Hz. Süleyman ile ilgili olanıdır. Hz. Süleyman'ın hayatı ve peygamberliği hakkında pek çok ayrıntı edebî eserlere yansımıştır. Bunlar içerisinde "Belkıs" ile ilgili olanlar oldukça ayrıntılı ve dikkat çekicidir. Belkıs ile ilgili eserlerde geçenleri şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Belkıs'ın ismi *Kur'ân-ı Kerîm*'de geçmez ancak ondan Sebe melikesi olarak bahsedilmektedir.
- Kutsal kitaplarda ve kaynaklarda Belkıs'ın ismi, kimliği, nesebi ve hayatı hakkında da fazla bir bilgi yer almamaktadır.
- Belkıs ile ilgili bilinenler, anlatılarda Hz. Süleyman'dan bahsedilirken verilen bilgilerden ibarettir.
- Bugün için bilinenlere göre Belkıs, Arap yarımadasının güneyinde, günümüzdeki Yemen topraklarında uzun müddet hüküm sürmüş olan zengin Sebe Krallığı'nda Hz. Süleyman ile aynı dönemde yaşamış ve devleti yönetmiş bir şahsiyettir.
- Batı dünyasında resimlere, filmlere, romanlara konu olmuş Hz. Süleyman ile Belkıs'ın ilişkisi, Doğu dünyasında çeşitli edebî eserlerde Batıdakinden farklı şekillerde işlenmiştir.
- Doğu dünyasına ait edebî eserlerde Belkıs'ın nesebi, hükümdarlığı, akıllı ve ileri görüşlü olması, güzelliği, zenginliği, görkemli sarayı, muhteşem tahtı, hüdhüdün haber getirmesi, Hz. Süleyman'ın kendisine mektup yazması, onun Hz. Süleyman'a elçi göndermesi, Hz. Süleyman'ın huzuruna çıkması, tahtının Hz. Süleyman'ın huzuruna getirilmesi, Hz. Süleyman'ın sarayına girerken sudan geçtiğini zannederek eteklerini toplaması, Hz. Süleyman'ın peygamberliğini kabul ederek iman etmesi ve onunla evlenmesi gibi ayrıntılara yer verilmiştir.
- Ayrıca Hz. Süleyman ile Belkıs'ın ilişkisi etrafında gelişen anlatılar şiirin mecazlar dünyasına dâhil edilerek aşk, tasavvuf, sosyal/siyasal ilişkiler vb. bağlamında çeşitli unsurların/durumların benzetileni olarak kullanılmıştır.

Finans

Finansal destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SDG)

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri: 4. Nitelikli Eğitim

Kaynaklar

- Akkaya, H. (2015). *Süleymâniyye*. Sivas Belediyesi.
- Belli, H. (2022). *Sabrî (Seyyid Mehmed Emîn) Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-350636/sabri-seyyid-mehmet-emin-divani.html>
- Cemiloğlu, İ. (1994). *14. yüzyıla ait bir Kısas-ı Enbiyâ nüshası üzerinde sentaks incelemesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çavuşoğlu, M. & Tanyeri, M. A. (1981). *Hayretî, Divân (Tenkidli Basım)*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Çelebi Çam, S. (2018). *Rabgûzî'nin Kısasu'l-Enbiyâ'sı (Leningrad nüshası/279-398) inceleme-metninin* (Tez no. 509720) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi.
- Güven, Z. Z. (2019). Yükseköğretim Kurumlarında Kültürel İletişim Aracı Olarak Ortak Dil Öğrenme Modeli. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 3(1), 15-32.
- Harman, Ö. F. (2012). Tübbâ'. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 41). Türkiye Diyanet Vakfı. 455-456. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tubba>
- Harman, Ö. F., & Kurnaz, C. (1998). Hüdhüd. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 18). Türkiye Diyanet Vakfı. 461-462. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hudhud>
- Kahraman, M. (2017). Türk Dilinin Terimsel Gelişim Sürecine Tarihî Bakış. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 1(1), 137-160.
- Kaya, B. A. (2020). *Osman Nevres Dîvânı*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-273352/osman-nevres-divani.html>
- Kutlar, F. S. (2011). Menkabet-i Penc Keşfî. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (58), 21-48. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/2580830>
- Kutlar Oğuz, F. S., & Gürbüz, M. (2022). Şeyhoğlu'nun Menkabet-i Penc Keşfî'sinin yeniden yazımı: Bursalı Hasib'in Menâkıb-ı Şâh Habîb'i. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 29(29), 997-1069. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2620912>
- Mark, J. J. (2018, Mart 26). Saba kraliçesi Belkıs [Queen of Sheba] (N. Karaben, Çev.). *World History Encyclopedia*. <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-16875/saba-kralicesi-belks/>
- Mermer, A. (2020). *Karamanlı Aynî, Dîvân*. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-275960/karamanli-ayni-divani.html>
- Pala, İ. (2002). *Ansiklopedik Divan Şiri Sözlüğü*. L&M Yayınları.
- Taberî (1991). *Milletler ve hükümdarlar tarihi* (C. 1-5). (Z. K. Ugan, & A. Temir, Çev.). Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Turna, M. (2020). Edebiyat ve Psikanaliz Üzerine. *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Yüçetürk, O. S. (1992). Belkıs. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 5). Türkiye Diyanet Vakfı. 421-422. <https://islamansiklopedisi.org.tr/belkis>
- Yiğit, İ. (2009). Sebe. *İslâm Ansiklopedisi* (C. 36). Türkiye Diyanet Vakfı. 241-243. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sebe>

EXTENDED ABSTRACT

The stories of the prophets in the *Holy Quran*, which are narratives intended to be taken as a lesson for humanity, are subjected to written and oral literary products in order to be heard, read, understood and taken as a lesson by people. Sometimes the entire story becomes the subject of a literary work. Sometimes, a part of the story or the character(s) is used directly or indirectly in the literary work. This situation has led to the narratives in question and the characters mentioned in these narratives becoming a part of the world of metaphors of classical poetry over time and being used as analogies of various elements on the concrete plane. One of the most important and rich stories that can be given as an example of the mentioned situation is the story of it is about Prophet Solomon. Many details about Solomon's life and prophethood are found in literary works. With those involving the Queen of Sheba (Belkis) being particularly noteworthy. The existence of Belkis is related to the Prophet Solomon in the sacred texts. It has survived to this day in its form in the narratives about Prophet Solomon. Belkis is mentioned as the "Queen of Sheba" in the holy books without giving her name. Due to the queen's visit to Prophet Solomon, it was first published in the *Old Testament*, then in the *Targum Sheni.*, which is the Aramaic translation of the book of *Esther (Tanakh)*, then in the Holy Quran, and finally in the Ethiopian religious texts known as *Kebra Negast (The Glory of Kings)*. Apart from these religious texts, there is no information supporting the existence of Queen Belkis. In addition, there are uncertainties regarding issues such as the name of the state over which the queen reigns, the geography over which she reigns, the duration and dates of her reign. Sebe (Seba, Saba), which is mentioned as the name of a society in the *Holy Quran* and in the Saba inscriptions, is used as the name of a state in other sources. It is rumored that it took its name from the founder of the state. The State of Sheba was first mentioned in Assyrian inscriptions dated to the mid-8th century, in records regarding tax payments. It is accepted that the Kingdom of Sheba ruled in the south of the Arabian Peninsula, in the lands of present-day Yemen. The Kingdom of Sebe, which built the first dam in the world, is a rich country where agriculture is developed and located on trade routes. In the *Torah (Old Testament)*, they are shown as a society that sold fragrant plants to Syria and Egypt, provided them with frankincense, and exported gold and precious stones to these places. In the *Holy Quran*, without giving any details, it is stated that the Sabaeans turned away from worshiping God despite the blessings given to him by emphasizing the wealth of the people of Saba, and for this reason they were punished with a great flood (the flood of Arim, which occurred as a result of the collapse of the dam). It is seen that most of the references in the *Torah*, the *Bible* and the *Holy Quran* refer to the wealth of the Kingdom and its success in commercial activities. Ancient geographers also mention that the Sabaeans were a crowded society, had fertile lands, grew fragrant plants, and advanced in trade and agriculture. Knowing the seasonal winds well, the Sebe trade fleet monopolized trade with India. The goods brought from India, China, Somalia and Sumatra were unloaded on the coast of Uman and carried by Seba caravans to the Red Sea and from there to Egypt, Syria and Palestine. The incense needs of the Egyptian pyramids were met from here. As pointed out in the *Holy Quran*, the Sabaeans society is a highly developed society. This situation is reflected in literary works as well as in sources and holy books. The first person to see Sebe is the hoopoe, and the hoopoe says that this city is a big city and that it has extraordinary and surprising buildings. It informs us that there are no lice, fleas or mosquitoes in the city, whose weather is temperate in all seasons, and that all insects that come to the city from outside die when they enter the city. Hoopoe states that there are arches in all the gardens in the city and that the fruit trees are as high as the Tuba tree in Heaven. Again, Belkis's Hz. Her relationship with Süleyman begins through the hoopoe. Especially in the literary works of the Eastern world, the ancestry of Belkis, her reign, her smartness and foresight, her beauty, her wealth, her magnificent palace, her magnificent throne, the hoopoe's bringing of news, the news of Propet Solomon writing a letter to her, her sending an ambassador to Propet Solomon, her appearance in the presence of Propet Solomon and the transfer of her throne to being brought to the presence of Propet Solomon, when Propet Solomon entered his palace, she thought she was passing through water and gathered her skirts. Details such as accepting Solomon's prophethood, believing in him and marrying him are included. The relationship between Propet Solomon and Belkis has been the subject of paintings, films and novels in the Western world, unlike literary works from the Eastern world. In addition, the narratives that develop around the relationship between Propet Solomon and Belkis are included in the world of metaphors of the poem. This relationship includes love, mysticism, social, political relations, etc. It has been used as a analogies of various elements and situations in context.